

ברשת

בראשית

קידוש של ליל שבת

בסוף תיאור בריאת העולם יש 3 פסוקים המתארים את שבת בראשית:

"וַיְבָרֶךְ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל צִבְאָם:

7	6	5	4	3	2	1
עָשָׂה.	אֲשֶׁר	מְלֹאכְתּוֹ	הַשְּׁבִיעִי	בַּיּוֹם	אֶ-לֵהִים	וַיְבָרֵךְ
7	6	5	4	3	2	1
עָשָׂה:	אֲשֶׁר	מְלֹאכְתּוֹ	מִכָּל	הַשְּׁבִיעִי	בַּיּוֹם	וַיִּשְׁבֹּת
7	6	5	4	3	2	1
אֹתוֹ ¹	וַיְקַדֵּשׁ	הַשְּׁבִיעִי	יוֹם	אֵת	אֶ-לֵהִים	וַיְבָרֶךְ

כי בו שבת מכל מלאכתו אשר ברא א-להים לעשות" (בראשית ב', א-ג)

פסוקים אלו נאמרים בכניסת השבת - בתפילת העמידה ובקידוש על הין.

כל אחד מהפסוקים מבטא רעיון חשוב, שעלינו להפנים בעזרת מצוות השבת:

"וַיְבָרֵךְ אֶ-לֵהִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְלֹאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה" - מציאות הבורא והנהגתו את העולם

סוף בריאת העולם הוא השגת המטרה של ה' במלאכת הבריאה. יש לשים לב, שהמילים "וַיְבָרֵךְ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל צִבְאָם" מתארות את השלמת הבריאה, ואילו המילים "וַיְבָרֵךְ אֶ-לֵהִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְלֹאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה" מוסיפות שיש א-לוהים שברא את העולם, ושהעולם הוא "מְלֹאכְתּוֹ" - גם בהמשך הוא ינהיג אותו.

"וַיִּשְׁבֹּת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִכָּל מְלֹאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה" - העצירה ממעשי היום יום

ה' עצמו שבת ביום השביעי. בספר שמות מתוארת מנוחה זו במילה "וַיִּנְפֹשׁ":

"בַּיּוֹם וּבַיּוֹם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֹתָהּ הָיָה לְעֹלָם כִּי שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה ה' אֵת הַשָּׁמַיִם וְאֵת הָאָרֶץ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שָׁבַת וַיִּנְפֹשׁ" (שמות ל"א, ח)

1. כל אחד מ-3 החלקים המרכזיים מכיל 7 מילים, אולי כרמז ל-7 ימי הבריאה. ראו בפירוש בנו יעקב על אתר.

מעניין, שאותה מילה מתארת גם את מנוחת העבד בשבת:

”שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מַעֲשֶׂיךָ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי תִשָּׁבֵת לְמַעַן יָנוּחַ שׁוֹרְךָ וְהַמֹּרֶךְ וְיִנְפֹשׂ בּוֹ אֲמֹתֶיךָ וְהָגֵר” (שמות כ”ג, יב)

מסר גדול מתגלה כאן: כשם שה’, כביכול, צריך מנוחה ושבתה לאחר ששת ימי המעשה, כך גם על האדם לנוח ביום השביעי! יתרה מזו, בני ישראל חייבים להעניק תנאים זהים גם לכן האמה ולגר אשר בתוכם. שחרור בני ישראל מעבדות מצרים מחייב אותם לכבד את בן האמה והגר ולהעניק להם תנאי עבודה תקינים.

”וַיְבָרֶךְ אֱ-לֹהִים אֶת יוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיְקַדְּשׁ אֹתוֹ” - ההסתכלות לאחור והערכת הדברים שנעשו

המנוחה בסוף מעשה הבריאה היא נקודת זמן בה מתאפשר מבט כללי על כל מעשה הבריאה. מתוך נקודת מבט זו, בירך ה’ את היום השביעי וקידש אותו. בכך ניתנת לשבת היום השביעי משמעות דתית של ברכה וקדושה לדורות.

הציווי על השבת בעשר הדיברות משתמש גם הוא בעניין הקדושה: **”זָכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ”** (שמות כ’, ז), ומסיים בחזרה על הנאמר בבראשית: **”בַּיּוֹם הַשְּׁשִׁי עָשָׂה ה’ אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ אֶת הַיָּם וְאֶת כָּל אֲשֶׁר בָּם וַיְנַח בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי עַל כֵּן בָּרַךְ ה’ אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת וַיְקַדְּשֵׁהוּ”** (פסוק ז). חז”ל למדו מכאן, שקידוש על כוס של ברכה הוא מצווה: **”זָכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ - זוכרהו על היין בכניסתו”** (פסחים קו ע”א).² נראה שמשום כך נבחרו פסוקי השבת שבבריאית העולם להיאמר בקידוש שבכניסת השבת.

”כִּי בּוֹ שָׁבַת מִכָּל מְלָאכְתּוֹ אֲשֶׁר בָּרָא אֱ-לֹהִים לַעֲשׂוֹת” - העשייה האנושית

תיאור מעשה בראשית אינו רק תיאור הבריאה בעבר הרחוק, כפי שנאמר פעמיים במשפטים הקודמים **”אֲשֶׁר עָשָׂה”**, אלא מהווה גם תחילה לעשייה עתידית נוספת של האנושות כולה: **”אֲשֶׁר בָּרָא אֱ-לֹהִים לַעֲשׂוֹת”**. האדם נדרש לפעול בבריאה ולהמשיך במעשה הבריאה של ה’. עליו לנהוג באחריות, בבחינת **”לַעֲבֹדָהּ וְלִשְׁמֹרָה”** (בראשית ב’, טו), ולהיות שותף נאמן לבורא במעשה בראשית על ידי פעילות והתנהגות רצויה לה.³ ברוח זו דרשו חז”ל:

”אפילו יחיד המתפלל בערב שבת צריך לומר ‘ויבלו’, דאמר רב המנונא: כל המתפלל בערב שבת ואומר ‘ויבלו’ - מעלה עליו הכתוב כאילו נעשה שותף להקדוש ברוך הוא במעשה בראשית, שנאמר ‘ויבלו’ - אל תקרי וַיְבָלּוּ אלא וַיְבָלּוּ.” (שבת קיט ע”ב)

2. מחלוקת הפוסקים היא אם מצוות קידוש היא מדאורייתא או מדרבנן.
3. כך פירשו אבן עזרא, רד”ק, רש”ר הירש ואחרים בפירושם לבראשית; ראו גם בראשית רבה י”א, יא.

רעיונות אלו, העולים מתוך הפרשה, עומדים במרכז ברכת הקידוש של ליל שבת.

נוסף לרעיונות אלו, נציין כמה רמזים מעניינים המופיעים בספרות הקבלה: יש 35 מילים בשלושת הפסוקים הללו מהתורה. כמו כן, 35 פעמים מופיע השם "א-להים" בכל מעשה הבריאה (בראשית א', א-ב', ג). לפי נוסחים מסוימים גם הברכה של "קידוש היום" בנויה מ-35 מילים, וכך יש 70 מילים בקידוש. מספר זה הוא כנגד 70 אומות העולם, כי השבת באה לתקן את האנושות כולה. גם הגימטרייה של המילה יי"ן היא 70, לרמז שהקידוש על היין ממחיש קדושה זו של השבת לכל 70 אומות העולם.